

**МІСЦЕ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО РЕЖИМУ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ
В ОСОБЛИВІЙ ЧАСТИНІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Статтю присвячено проблемі визначення місця злочинів проти встановленого режиму державної таємниці в Особливій частині Кримінального кодексу України. Проаналізовано законодавство зарубіжних країн щодо віднесення злочинів, що стосуються розголошення державної таємниці, до злочинів проти держави. Виявлено необхідність віднесення ряду злочинів, предметом яких є державна таємниця, до злочинів проти основ національної безпеки.

Ключові слова: національна безпека, інформаційна безпека, загрози національній безпеці, державна таємниця.

Статья посвящена проблеме обозначения места преступлений против установленного режима государственной тайны в Особенной части Уголовного кодекса Украины. Проанализировано законодательство зарубежных стран об определении преступлений, которые имеют отношение к разглашению государственной тайны, к преступлениям против государства. Выявлена необходимость отнесения ряда преступлений, предметом которых является государственная тайна, к преступлениям против основ национальной безопасности.

Ключевые слова: национальная безопасность, информационная безопасность, угрозы национальной безопасности, государственная тайна.

The article is devoted to the problem of determining the place of crimes against the established state secrets in the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. Having analyzed the legislation of foreign countries regarding the assignment of crimes related to the disclosure of state secrets to crimes against the state. It was revealed the necessity of assigning a number of crimes subject to state secrets to the crimes against the foundations of national security.

Key words: national security, information security, threats to national security, state secrets.

Вступ. Успішність виконання державою своїх функцій певною мірою залежить від збереження у таємниці окремих аспектів своєї економічної, наукової, оборонної та деяких інших видів діяльності. Для цього вживається ряд правових, організаційних і технічних заходів, спрямованих на засекречування відповідної інформації. Найбільш дієвим засобом тут стає Кримінальний кодекс та Закон України «Про державну таємницю», норми якого у тому числі спрямовані на захист інформації, яку держава певним чином обмежує в обігу.

Збереження державної таємниці – одна з гарантій незалежності нашої держави, її недоторканності та безпеки, оскільки головним завданням кожної держави є охорона відомостей, що становлять державну таємницю.

У наш час інформаційного суспільства збереження державної таємниці є одним із найважливіших завдань інформаційної, а значить і національної безпеки.

Постановка завдання. Дослідити обґрунтованість віднесення злочинів, предметом яких є державна таємниця, до різних розділів Особливої частини Кримінального кодексу України.

Результати дослідження. Питання державної таємниці досліджували В.В. Макаренко, М.С. Пастернак, Д.М. Прокоф'єва, В.М. Шлапаченко та інші, проте стрімкий розвиток сучасного інформаційного суспільства зумовлює необхідність проведення подальших наукових досліджень.

Чинна редакція закону України «Про державну таємницю» (ст. 1) визначає державну таємницю (секретну інформацію) як вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою [1].

Державна таємниця є складовою частиною національної (інформаційної) безпеки держави, що слідує з наступних нормативно-правових актів:

Конституція України у ч. 1 ст. 17 проголосила, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та **інформаційної безпеки** є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу [2].

Згідно зі ст. 1 закону «Про основи національної безпеки України», національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, охорони дитинства, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, **забезпечення** свободи слова та **інформаційної безпеки**, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [3].

Тобто, основоположний нормативний акт у сфері захисту національної безпеки – закон України «Про основи національної безпеки України», визначає інформаційну безпеку як одну зі складових частин національної безпеки.

Визначення інформаційної безпеки надано у п. 13 закону України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», згідно з яким інформаційна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій, несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [3].

Розголошення державної таємниці, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави віднесено до загроз національним інтересам та національній безпеці України відповідно до ст. 7 Закону «Про основи національної безпеки України» [4].

Державна таємниця – предмет злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України, розміщених у різних розділах Особливої частини КК: ст. 111 КК (Державна зрада); ст. 114 КК (Шпигунство); ст. 328 КК (Розголошення державної таємниці); ст. 329 КК (Втрата документів, що містять державну таємницю); ст. 330 КК (Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни); ст. 422 КК (Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості).

Як бачимо, злочини, що стосуються державної таємниці, розташовані у різних розділах Особливої частини Кримінального кодексу у залежності від об'єкту посягання. Так, ст. 111 КК (Державна зрада) та ст. 114 КК (Шпигунство) розташовані у розділі I «Злочини проти основ національної безпеки України», бо дані злочини посягають на основи національної безпеки України. Ст. 328 КК (Розголошення державної таємниці) та ст. 329 КК (Втрата документів, що містять державну таємницю), ст. 330 КК (Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни) розташовані у розділі XIV «Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації», оскільки ці злочини посягають на режим державної таємниці. Ст. 422 КК (Розголошення відомостей військового ха-

рактеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості) міститься у розділі XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)», оскільки об'єктом даного злочину є порядок зберігання військової таємниці [5, с. 64].

Названі вище злочини розміщені у різних розділах Особливої частини КК України тому, що, на думку законодавця, дані злочини посягають на різні родові об'єкти. Однак зміст суспільних відносин у сфері охорони державної таємниці, поставлених під охорону зазначених кримінально-правових норм вказує, що віднесення злочинів, предметом яких є державна таємниця, до різних розділів КК, на думку автора, не зовсім виправдано, оскільки інформаційна сфера є однією з найважливіших складових безпеки держави. Це дає підстави для віднесення більшості злочинів, які посягають на встановлений згідно з вимогами відповідних актів законодавства єдиний порядок забезпечення охорони державної таємниці, до діянь, родовим об'єктом яких є суспільні відносини щодо забезпечення безпеки держави.

Практика віднесення злочинів, що тим чи іншим чином стосуються державної таємниці, до злочинів проти безпеки держави, наявна у кримінальному законодавстві ряду зарубіжних країн.

Так, у Кримінальному кодексі Французької Республіки злочини, що стосуються державної таємниці, вказані у статтях 411-6-411-8 та віднесені до глави I «Про зраду та шпигунство» розділу 3 «Про передачу інформації іноземній країні» [6, с. 186].

Відповідно до ст. 411-6 КК Французької Республіки, кримінально караною є передача будь-якій іноземній країні, іноземному підприємству або іноземній організації, а також підприємству чи організації, що знаходяться під іноземним контролем або їхнім уповноваженням, відомостей, технологій, предметів, інформативних даних чи даних картотек, використання, розповсюдження чи збір яких може нашкодити інтересам нації, чи надання доступу суб'єктам до перерахованих об'єктів.

Згідно зі ст. 411-7 КК Французької Республіки, злочином являється збір та зосередження з метою передачі будь-якій іноземній країні, іноземному підприємству або іноземній організації, а також підприємству чи організації, що знаходяться під іноземним контролем або їхнім уповноваженням, відомостей, технологій, предметів, документів, інформативних даних чи даних картотек, використання, розповсюдження чи збір яких може нашкодити інтересам нації.

Стаття 411-8 КК Французької Республіки передбачає відповідальність за здійснення на користь будь-якої іноземної країни, іноземної організації, іноземного підприємства, а також підприємства чи організації, що знаходяться під іноземним контролем або їхнім уповноваженням, діяльності, метою якої є отримання чи передача приладів, відомостей, технологій, предметів, документів, інформативних даних чи даних картотек, використання, розповсюдження чи збір яких може нашкодити інтересам нації.

Таким чином, КК Французької Республіки відносить до зради та шпигунства, тобто до злочинів проти безпеки держави, діяння, пов'язані зі збором, зосередженням, передачею іноземним суб'єктам відомостей, технологій, предметів, документів, інформативних даних чи даних картотек, використання, розповсюдження чи збір яких може нашкодити інтересам нації.

У КК Федеративної Республіки Німеччина досить детально врегульовано відносини по кримінально-правовому захисту державної таємниці. Ці злочини – параграфи 93, 95, 96, 97а, 97б – розміщені у розділі 2 «Шпигунство та створення загрози для зовнішньої безпеки». З назви даного розділу зрозуміло, що злочини, пов'язані із державною таємницею, віднесені до злочинів проти зовнішньої безпеки [7, с. 117].

Згідно з параграфом 95 КК ФРН, винуватим у розголошенні державної таємниці є той, хто робить доступною для неуповноваженої особи чи оголошує публічно державну таємницю, яка зберігається державною організацією або за її дорученням і тим самим створює небезпеку спричинення тяжкої шкоди для зовнішньої безпеки ФРН.

Відповідно до параграфа 96 КК ФРН, кримінально караним є заволодіння державною таємницею з метою її видачі чи оголошення.

Параграф 97 КК ФРН передбачає відповідальність за розкриття державної таємниці. Розкриттям вважається, якщо особа робить доступною для неуповноваженої особи чи оголошує публічно державну таємницю, яка зберігається державною організацією чи за її дорученням, і тим самим по необережності створює небезпеку спричинення тяжкої шкоди для зовнішньої безпеки ФРН.

Аналогічно Франції та ФРН, деякі інші держави злочини, пов'язані з розголошенням державної таємниці, відносять до злочинів проти держави.

Так, КК Республіки Молдова злочини, передбачені ст. 344 (Розголошення державної таємниці) та ст. 345 (Втрата документів, які містять державну таємницю) відносять до глави XVII «Злочини проти публічної влади та безпеки держави» [8, с. 439].

У КК Грузії ст. 313 (Видача державної таємниці), ст. 320 (Розголошення державної таємниці), ст. 321 (Порушення порядку дотримання державної таємниці) розміщено у главі XXXVII «Злочини проти конституційного устрою та безпеки Грузії» [9, с. 234].

Подібно КК Республіки Вірменія відносить ст. 306 (Розголошення державної таємниці) та ст. 307 (Порушення правил поводження із документами або комп'ютерною інформацією, які містять державну таємницю) до глави 28 «Злочини проти основ конституційного устрою та безпеки держави» [10, с. 214].

У КК Азербайджану ст. 284 (Розголошення державної таємниці), ст. 284-1 (Незаконне заволодіння інформацією, що є державною інформацією), ст. 285 (Втрата документів, що містять державну таємницю), розташовані у розділі XI «Злочини проти державної влади» [11, с. 197].

Таким чином, за ступенем суспільної небезпечності та за об'єктом посягання, ряд країн обгрунтовано відносить злочини, що стосуються незаконного збору, зберігання, розголошення, використання чи втрати державної таємниці, до злочинів проти держави.

Висновки. З огляду на вищевказане, у наш час розвитку інформаційного суспільства доцільно посилити відповідальність за посягання на інформацію, яка містить державну таємницю, шляхом внесення відповідних змін до чинного кримінального законодавства. З цією метою автор пропонує злочини, передбачені ст. 328 КК (Розголошення державної таємниці) та ст. 329 КК (Втрата документів, що містять державну таємницю) розмістити у розділі I «Злочини проти основ національної безпеки України» Кримінального кодексу України, оскільки за родовим об'єктом дані злочини посягають на національну безпеку держави.

Список використаних джерел:

1. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 року № 3855-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/>.
2. Конституція України від 28.06.1996 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/>.
3. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 року № 964-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
4. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 року № 537-V. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
5. Кримінальний Кодекс України. Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. 284 с.
6. Кримінальний кодекс Французької Республіки. Київ: ОВК, 2017. 348 с.
7. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германия. Москва: Проспект, 2017. 670 с.
8. Кримінальний Кодекс Республіки Молдова. Київ: ОВК, 2016. 462 с.
9. Кримінальний Кодекс Грузії. Київ: ОВК, 2016. 454 с.
10. Кримінальний Кодекс Вірменії. Київ: ОВК, 2016. 428 с.
11. Кримінальний Кодекс Азербайджану 2000 року. Київ: ОВК, 2016. 490 с.